

Amikejo: Esperanto-landet der næsten var til

Af Jens S. Larsen 24. februar 2010 • I kategorien Plansprog •   

[Traduko en Esperanton [ĉi tie](#)]

Baggrund: Napoleonskrigene



Nordfrankrig 1812, på højden af Napoleons magt. Kongedømmet omkring Berlin er Prøjsen. (Kortudsnit fra Wikipedia)

Det er nok ikke alle der er klar over at Danmark og Frankrig en overgang har haft fælles grænse. Under [Napoleon](#) strakte Frankrig sig helt til Lübeck, mens Holsten var et hertugdømme under den danske krone. Alle ved til gengæld at Napoleon mødte sit [waterloo](#) ved [Waterloo](#) i 1815, efter at han havde lavet verdenshistoriens mest sensationelle politiske comeback fra sit fangenskab på øen Elba.

Begivenheden jog virkelig en skræk i livet på alle de europæiske fyrster, som var samlet på [kongressen i Wien](#) for at inddæmme Frankrig og tegne kontinentets landegrænser om. Danmark havde været allieret med Frankrig, så Norge blev overført fra

Danmark til Sverige. Prøjsen havde derimod været i krig med Napoleon og fik tildelt store dele af det nuværende vestlige Tyskland som belønning.

Napoleon havde opløst det såkaldte [Hellige Romerske Rige af Tysk Nation](#) (som ifølge [Voltaire](#) hverken var helligt, romersk eller et rige) og i stedet dannet [Rhinforbundet](#) som en klientstat. Til erstatning herfor dannede Wienerkongressen [Det tyske Forbund](#), en løs konføderation med to dominerende medlemmer, Prøjsen og Østrig. Man blev også enig om at oprette [Det forenede kongerige Nederlandene](#) som en bufferstat mellem Frankrig og Prøjsen. Luxembourg blev indrettet som et hertugdømme under Det tyske Forbund i [personalunion](#) med Nederlandene, dvs. med den nederlandske konge som hertug (lige som Holsten med den danske konge).

En mikrostat skabes

Personalunionerne var ikke det eneste eksempel på at den moderne opfattelse af [demokrati](#) og [nationalisme](#) ikke var slået igennem endnu. Da grænsen skulle trækkes mellem Nederlandene og Prøjsen, faldt det ingen ind at holde folkeafstemning om det; linjen blev dikteret af Wienerkongressens slutdokument. Men ét sted, nord for landevejen mellem Aachen og Liège, var der en fortolkningstvist. Netop her lå der en værdifuld zinkmine, som begge lande gjorde krav på. De nedsatte en fælles kommission, der mødtes 50 gange uden at komme til enighed. Da begge parter omsider var kørt trætte, aftalte man at sætte [grænsepæle](#) på begge sider af minens territorium, og administrere de resulterende 344 hektar neutralt område i fællesskab. Forhandlerne må have været virkelig udkørte, for mindst ét sted blev grænsen trukket tværs igennem et hus!

Den lille [enklave](#) ligger i en egn hvor talesproget glider over fra tysk til nederlandsk dialekt, men fransk tales umiddelbart vestpå, så mange stednavne har forskellig form på tysk, nederlandsk og fransk. Zinkminen kendtes således både som *Altenberg* på tysk og *Vieille Montagne* på fransk. Landsbyen hvor minearbejderne boede, hedder henholdsvis *Kelmis* og *La Calamine*, opkaldt efter den lokale betegnelse for zinkmalm. Minen lå mellem den lille by Moresnet mod vest og den endnu mindre landsby Neu-Moresnet mod øst, så enklaven blev derfor kendt som *Moresnet neutre* på fransk, *Neutraal Moresnet* på hollandsk og *Neutral-Moresnet* på tysk. "Moresnet" staves, som det ses, ens på alle de tre sprog, men selv om det tydeligvis er et fransk navn, er der stor variation i hvorvidt t'et og s'et udtales eller ej!

En ø af stabilitet

Moresnets neutralitet skulle kun have været en foreløbig ordning, men den bestod i mere end et århundrede. Derimod måtte De forenede Nederlande snart opgive at kalde sig forenede. Kender man lidt til den berygtede belgiske [sprogstrid](#), kan man let bilde sig ind at de nederlandsktalende flamlændere er protestanter og de fransktalende walloner katolikker, men faktisk har hele Belgien et solidt katolsk flertal (som i øvrigt rækker et pænt stykke op i Holland). Fra reformationen til Napoleonskrigene havde de nordlige Nederlande været selvstændige, mens de sydlige var

Seneste sprognyheder

17/12	Snebajer og nytårsskrald: Juleord kan slås op i netordbog - Jubii www.jubii.dk
24/11	Meet the Last Speaker of a Dying Language video.nationalgeographic.com
11/11	Hit med sproget: Nu vil forskerne have fingre i dine huskesedler - Politiken.dk politiken.dk
1/10	Jørn Lund: Danmark er et grammatisk uland, og vores klapjagt på humaniora gør det værre - Politiken.dk politiken.dk
30/9	Ny dansk forskning rokker ved vores forståelse af grammatik - Politiken.dk politiken.dk

20/12	For the Past 20 Years, a Santa Ana Man Has Kept the Language of the Aztecs Alive www.ocweekly.com
19/12	Reviving Australia's Indigenous Languages - Nightlife - ABC Radio www.abc.net.au
17/12	WA language project fans the embers of an ancient language - ABC News (Australian Broadcasting Corporation) www.abc.net.au
15/12	Barrow, Alaska, Changes Its Name Back To Its Original 'Utqiagvik' : The Two-Way : NPR www.npr.org
14/12	Baby names helping Indigenous languages live on www.sbs.com.au

FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sprog museet.dk [på et større kort](#)

Mere i kategorien 'Plansprog'

Otto Jespersen og ido
Otto Jespersen og esperanto
Otto Jespersen og volapük
Vilhelm Thomsen og fællessproget

Nye kommentarer

william fich til Jødiske efternavne
Jens Michael Kofod-Hansen til Nytårsfortsæt
Jens Michael Kofod-Hansen til Nytårsfortsæt
Herluf Hansen til Ded borrijnholmska måled
Arturo til Hebraisk: Et genoplivet sprog eller et nyt sprog?
Yunus til Two Turkish Loanwords in Swedish
Sonstige til Den Danske Ordbog på nettet
Mads Haupt til Er det forkert at splitte sammensatte ord?
Monica Scheuer til Jødiske efternavne

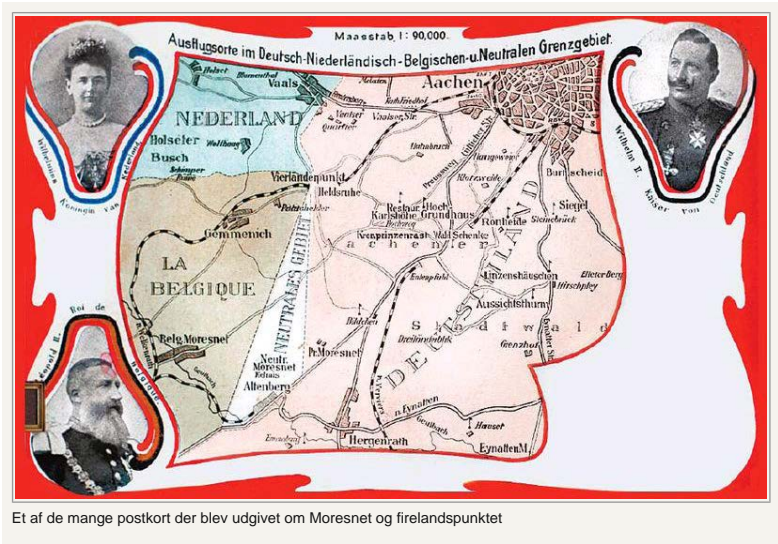
underlagt Spanien og siden Østrig. Regeringen i Amsterdam prøvede at knytte flamlænderne til sig ved at gøre nederlandsk til det officielle sprog og skolesprog i de flamsktalende områder, men flamlænderne bed ikke på; det var først i det 20. århundrede at sprogstriden kom op i omdrejninger. I 1830 gjorde de katolske, flamske bønder fælles sag med den liberale, fransktalende elite og gennemførte [den belgiske revolution](#).

Hold på hat og briller, og støt dig til oversigtskortet, for nu bliver det indviklet! Ved revolutionen blev Belgien udskilt fra Nederlandene, som derefter ofte bliver kaldt [Holland](#), selv om Nord- og Sydholland egentlig kun er to af landets nuværende 12 provinser. [Luxembourg](#) blev delt i en vestlig fransktalende del, der gik til Belgien, og en østlig tysksproget del, der forblev i personalunion med Holland indtil 1890 og i toldunion med Tyskland indtil 1. verdenskrig. Den sydøstligste hollandske provins [Limburg](#) blev delt, sådan at den vestlige del tilfaldt Belgien. Den østlige del blev, som kompensation for tabet af det vestlige Luxembourg, et hertugdømme under Det tyske Forbund i personalunion med Holland. Limburg blev dog en del af det hollandske kongerige i 1867.

Alt det hurlumhej (og den tysk-franske krig 1870-72) lod vor lille enklave ganske uberørt, bortset fra at den nederlandske administration af Neutral-Moresnet gik over til Belgien. Som en kuriositet opstod der et [firelandspunkt](#) der hvor grænserne mellem Holland, Belgien, Tyskland og Neutral-Moresnet mødtes. Dette punkt ([Vaalkesberg](#)) er samtidig er det højeste punkt i Holland med 322,7 meter over havet – en hel del højere end de tre bakker sydvest for Skanderborg på godt 170 meter, der konkurrerer om at være Danmarks højeste. Firelandspunktet ligger på samme sted den dag i dag, blot reduceret til et trelandspunkt. Det er stadig en turistmagnet, især for hollændere, der [her](#) bydes velkommen med en video på den lokale dialekt.

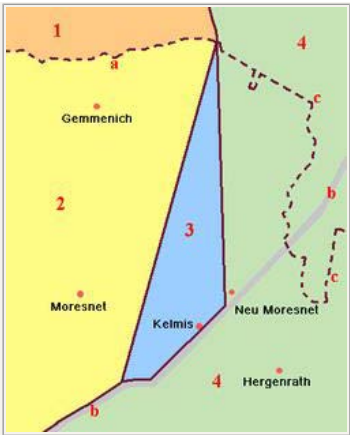
Livet i Kelmis

At bo i et neutralt område havde visse fordele. Mineselskabet (*Société des Mines et Fonderies de zinc de la Vieille Montagne* i Liège) var en altdominerende, men socialt ansvarlig arbejdsgiver, der også drev en bank, et hospital, boligudlejning og nogle butikker. Import var todfri, skatter og priser var lavere og lønnen højere end i nabolandene. Befolkningen tildobles fra 256 i 1816 til 2.572 i 1858. Heraf var 695 født i det neutrale område, mens 852 var belgiere (nok mestendels fransksprogede), 807 prøjsere, 204 hollændere og 14 kom andre steder fra.



Ulemperne var mindre håndgribelige og lå især i ikke at have indflydelse på udviklingen. Det neutrale område blev bestyret af en borgmester, som blev udnævnt af to kommissærer, en prøjsisk i Aachen og en belgisk i Verviers. Når først borgmesteren var udnævnt, var han i praksis evnældig. Fra 1859 udnævnte han 10 medlemmer af en rådgivende forsamling, men indbyggerne fik aldrig stemmeret eller ret til at stå i fagforening. Oprindeligt var der heller ingen værnepligt, da der ikke måtte forefindes militær på området, men fra 1854 blev de belgiske indbyggere indkaldt til den nationale hær, og fra 1874 skete de samme for de tyske.

Der var ingen domstol i Kelmis, så retstvister blev afgjort ved belgiske eller tyske domstole; her kunne man selv vælge! Domme blev afsagt i henhold til [Code Napoléon](#), eftersom det var den der gjaldt da grænsen blev trukket. Denne lovsamling var et forbillede i 1800-tallets lovgivning, men ingen lovgivningsmagt havde kompetence til at ændre den, og den indeholdt nogle meget drabelige straffebestemmelser; f.eks. kunne tyveri af en tom sæk give et års tugthus! Håndhævelsen af loven var dog hullet som en si, og smugkroer og spillebuler havde kronede dage. Der



Kort over Moresnet. 1. Nederlandene → Limburg → Holland 2. Nederlandene → Belgien 3. Neutral-Moresnet 4. Prøjsen → Tyskland a. Grænse Holland/Belgien fra 1839 b. Landevejen Aachen-Liège c. Grænse Belgien/Tyskland fra 1920

jane til Jødiske efternavne

Artikler om

aktuelle sprog Alfabeter Anmeldelser arabisk

Biblen bogstaver børn Danmark Dansk Dialekter

engelsk esperanto Formidling fransk identitet

konsonanter Medier modersmål Musik Navne norsk Ord

ordbøger ordforråd oversættelse Plansprog religion

romanske sprog russisk Sjov skriftsprog sprogdød Sproggeografi

sprogkort Sprogpolitik sprogteknologi

svensk truede sprog tv tyrkisk tysk Udtale

Underholdning video vokaler

Arkiv

januar 2015	Ethnologue: Languages of the World
december 2014	Forvo – All the Words in the World. Pronounced.
november 2014	LL-Map: Language and Location
maj 2014	Minority Rights Group
marts 2014	OmniGlot. Writing Systems and Languages of the World
februar 2014	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
oktober 2013	World Atlas of Linguistic Structures (WALS)
august 2013	
marts 2013	
januar 2013	

Resurser

december 2012	
november 2012	
oktober 2012	
september 2012	Bogstavlyd
juli 2012	Dansk sprognavn
juni 2012	Den danske ordbog
maj 2012	Dialekt.dk
april 2012	dk.kultur.sprog
marts 2012	Korpus.dk
februar 2012	Nye ord i dansk på nettet (NOID)
januar 2012	Ordbog over det danske sprog
december 2011	Ordnert. Dansk sprog i ordbøger og korpus
november 2011	Sproget.dk
oktober 2011	Svenska Akademien
september 2011	Ø (Schwa.dk)
august 2011	
juli 2011	
juni 2011	
maj 2011	
april 2011	
marts 2011	
februar 2011	
januar 2011	
december 2010	
november 2010	
oktober 2010	
september 2010	
juni 2010	
maj 2010	

foregik et livligt smugleri af afgiftsbelagte varer, især hjemmebrændt spiritus (gerne i flasker etiketteret med "Altenberger Mineralwasser"), men også kaffe, kød, ja sågar salt.

Dette diminutive ikke-land, cirka halvt så stort som Mandø ved højvande, udviklede efterhånden sin helt egen identitet. Allerede i 1848 blev der præget nogle lokale [monter](#), selv om det eneste legale betalingsmiddel var fransk franc (men selvfølgelig brugte man rask væk både belgiske franc og tyske mark). I 1883 fandt man på at lave sit eget [flag](#), en vandret trikolor i sort, hvidt og blå. I 1885 var zinkminen udtømt, så beboerne begyndte at tænke på hvordan de økonomisk kunne befæste deres særstatus. I 1903 forsøgte man at lovliggøre et kasino, men det fik den prøjsiske konge til at true med at forære hele området til Belgien, så det blev opgivet igen. Men "de neutrale", som mange lokale endnu i dag er stolte over at kalde sig, var optimister og gav ikke op så let.

Wilhelm Molly og esperanto

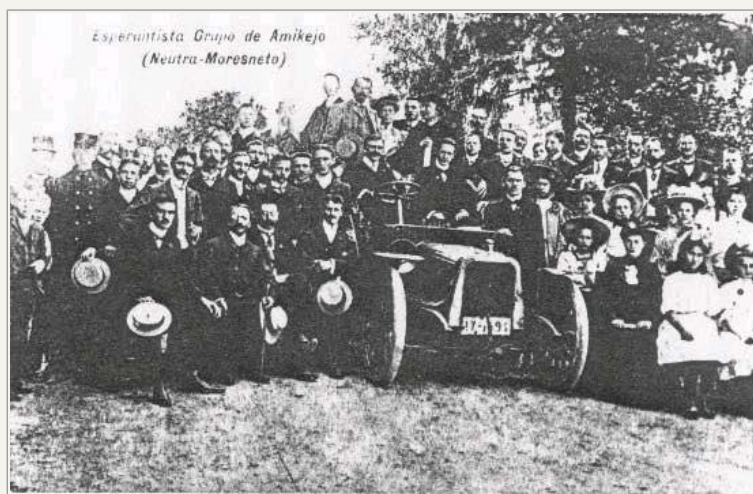


Dr. Wilhelm Molly (1838-1919)

Den mest bemærkelsesværdige personlighed i Neutral-Moresnets historie er dr. Wilhelm Molly. Han kom til egnen i 1863 som praktiserende læge fra Wetzlar i Hessen og blev snart vellidt for sine rimelige priser. På et tidspunkt afværgede han en koleraepidemi, og fra da af kendte hans popularitet ingen grænser. Belgien og Prøjsen overdyngede ham med ordner, zinkminen ansatte ham som bedriftslæge, og borgmesteren udnævnte ham til viceborgmester.

Wilhelm Molly havde mange interesser, bl.a. var han ivrig [filatelist](#). Han fik den idé at Moresnet skulle have sin egen posttjeneste, så han dannede foreningen "Kelmiser Verkehrs-Anstalt zu Neutral Moresnet", der i 1886 udstedte sine egne frimærker i stil med de private postselskaber man kendte i visse byer i Prøjsen. Imidlertid er postvæsen et statsmonopol ifølge Code Napoléon, så det fik kommissærerne hurtigt sat en stopper for.

Postinitiativet blegner imidlertid ved siden af hans forsøg på at gøre Neutral-Moresnet til en [esperanto](#)-stat! Ideen fik han fra Gustave Roy, som var en fransk sprog lærer, der havde boet nogen tid i Aachen. Da Roy vendte tilbage til St. Giron i Sydfrankrig, hørte han om esperanto, der havde sin første [verdenskongres i 1905](#). Han var ikke sen til at lægge to og to sammen: Det neutrale, internationale sprog esperanto måtte være det helt rigtige for den lille enklave ved Aachen, klemmt inde mellem tre lande og tre sprog. I sommeren 1906 tog han tilbage til Moresnet og opsøgte Wilhelm Molly. Det har utvivlsomt hjulpet på kontakten at begge mænd samlede på frimærker og var [frimurere](#).



Billede fra Amikejos grundlæggelse, 1908. I forgrunden som nr. 2 til venstre for bilen ses Wilhelm Molly.

Den nye stat skulle hedde "Amikejo", esperanto for "venners mødested". Som første skridt organiserer de to mænd et folkemøde i skytteforeningens hal, der fungerer som minearbejdernes forsamlingshus. Det finder sted i sommeren eller efteråret 1907; den nøjagtige dato synes at være blevet glemt, men det blev startskuddet til en sand esperanto-begejstring i Kelmis og omegn. I en brochure fra begyndelsen af 1908 med titlen "Et projekt for oprettelsen af en uafhængig esperantist-stat på seks måneder" skitserer Gustave Roy sine visioner for et nyt, verdensomspændende [hansforbund](#) med centrum i Amikejo. Feberfantasier? Han skriver selv: "Jeg ved at der ikke én af tusind, der vil tro på virkeliggørelsen af dette projekt. Men for bare ti år siden var der ikke én blandt en million der ville tro på virkeliggørelsen af trådløs telegrafi." Verdenspressen bombarderes med information om planen.

Optur og nedtur

Alligevel, er alt det her nu til at tage alvorligt eller ej? Den nærmest liggende belgiske esperantoforening i Verviers mente nej. Den 21. juni 1908 advarede den i et brev til bladet "La Belga Sonorilo" ("Den belgiske klokke") om at dette projekt ville gøre esperanto ubehjælpeligt til grin hvis det fik fiasko, hvad det uden tvivl ville. Det fik Karl Schriewer, en bare 19-årig esperantist fra Kelmis, til at love Gustave Roy at undervise befolkningen i esperanto fire gange om ugen, to gange for børn, to for voksne. Fra starten meldte 139 sig til. Projektet havde fået en trækhest, og med financier støtte fra Molly og andre velyndere blev esperantoforeningens moral holdt ved lige.

Den 13. august 1908 skal esperantostaten Amikejo så udråbes på en stor fest. Små 100 udenlandske esperantister er kommet til byen for at løfte stemningen yderligere. Der holdes taler om den nye stat, og i pauserne spiller minearbejdernes messingorkester. Amikejos fane og våbenskjold bæres højtideligt frem. Og til slut afsynges "O

april 2010

marts 2010

februar 2010

januar 2010

december 2009

november 2009

oktober 2009

september 2009

august 2009

juli 2009

juni 2009

maj 2009

april 2009

marts 2009

Altenberg!", et digt skrevet til lejligheden på den kendte melodi "[O Tannenbaum](#)".

Men igen, hvor bogstaveligt skal det tages? Karl Schriewer mener det mest skal forstås symbolsk, men Molly og Roy synes virkelig at se det som en egentlig løsrivelse fra Belgien og Tyskland. Allerede tre dage senere tager Roy til Dresden for at gennemføre sit næste kup. Her foregår nemlig esperantos fjerde verdenskongres, hvor verdensforeningen UEA (dvs. [Universala Esperanto-Asocio](#)) skal grundlægges. Meningen er at hovedkontoret skal ligge i Genève, men hvorfor ikke lægge det i det lige så centrale og neutrale Amikejo?

I Dresden mødtes 1500 esperantister fra 40 lande. Den 21. august kom Roys projekt på dagsordenen, og det mødte både begejstring og kritik. Nogle mente ikke det var nødvendigt at danne en uafhængig esperanto-stat, og mange var nervøse for alt der kunne fortolkes som politisk eller religiøs. En anførte at det ville ødelægge esperanto hvis almindelige mennesker talte det til daglig, men det så de fleste vist ikke noget problem i. Det kommer til en afstemning, og den anbefaler Roys forslag.

Tilbage i Kelmis bliver Karl Schriewer udnævnt til lokal "konsul" for UEA, og han begynder straks at indrette verdensforeningens kontor. Nu venter man blot på de delegerede fra Genève, der har annonceret deres ankomst i slutningen af året. Man kom til at vente forgæves, men stemningen var simpelthen for høj til at lade sig slå ud af skuffelsen. Som planlagt afholdes en storslået fest i Amikejo den 27. december 1908. Der deltager 150 esperantister fra forskellige lande, der opføres teaterstykker og digtoplæsninger på esperanto, og man synger Amikejos nationalsang, der går på samme melodi som "[La Espero](#)", esperantos hymne. Sangen er udtrykkeligt viet den utrættelige konsul Karl Schriewer.

Men i 1909 skulle Schriewer springe soldat, og det var som om hele sjælen i foretagendet forsvandt. Foreningen "Amikejo" fortsatte sine aktiviteter, men mere og mere som en helt almindelig vesteuropæisk søvnig, lokal esperantoforening – ikke flere teateropførelser, ikke mere undervisning af børn. I hele Europa løjede esperanto-optimismen noget af, og det skyldtes ikke mindst det såkaldte [ido](#)-skisma, der slog særlig hårdt i Belgien og Luxembourg.

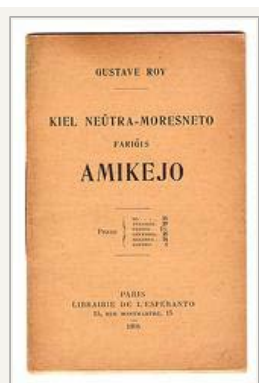
Reformrummel og stabilisering

Ido er en reform af esperanto som blev foreslået anonymt til en reelt selvbestaltet "[Delegation til antagelse af et internationalt hjælpesprog](#)" i 1907. For mange af de vesteuropæiske esperantister, især de veluddannede, var esperanto en del af en fremskridtstro, der godt kan virke noget naiv i dag. Ikke mindst den berømte danske sprogforsker [Otto Jespersen](#) var overbevist om at der fandtes "[fremskridt i sproget](#)". Det skulle både forstås sådan at nyere sprogstrukturer gennemgående er bedre formidlere af tanken end ældre, og at bevidst [planlægning af sprog](#) kunne andet og mere end at udjævne dialektforskelle. Jespersen var temmelig alene blandt sine kolleger med det synspunkt, og det er aldrig blevet bakket op videnskabeligt. Men det er indlysende at det kunne have en appel til visse esperantister, især på en tid hvor det ikke var politisk ukorrekt at skelne mellem mere og mindre udviklede sprog og kulturer.

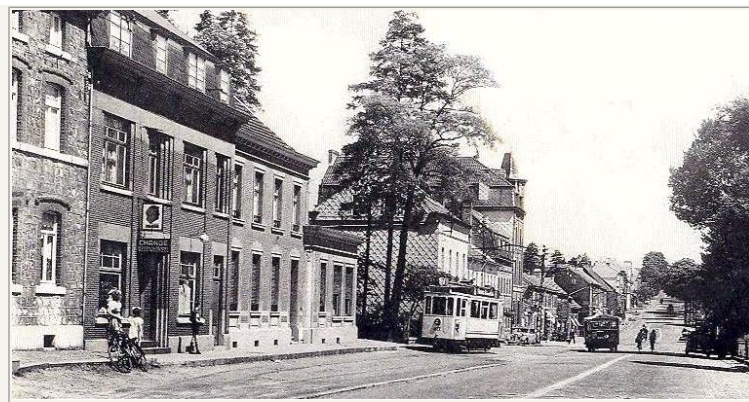
Det er tankevækkende at der kun var ganske få "fodtusser" i esperantohæren der "deserterede" til fordel for ido, mens der var en del "generaler" – og at mytteriet ikke fandt sted på et tidspunkt hvor esperanto var presset, tværtimod blomstrede det som ingensinde før. Det gik ido som man kunne have forudsagt: Forsøget på løbende at perfektionere sproget gennem dekretter førte ikke til fremskridt, men kun til ustabilitet. Imidlertid var Otto Jespersen blevet gidsl for sin egen ideologi, og havde ikke andet valg end at desertere for anden gang i 1928 med sit eget projekt "[Novial](#)", der døde med ham selv i 1943.

Den mest fremtrædende esperantist i Belgien var den berømte opdagelsesrejsende [Charles Lemaire](#), der bl.a. udgav "La Belga Sonorilo". I dette blad agiterede han i løbet af 1908 så meget for sprogreformer at det belgiske esperantoforbund endte med at undsige ham. Lemaire trak mange med sig over til ido, men blev siden fuldstændig desillusioneret. Esperantogruppen i Luxembourg var den eneste der som helhed gik over til ido, og betegnende nok blev [Luksemburga Esperanto-Asocio](#) først gendannet i 1971, selv om der også var esperanto-aktiviteter i landet i mellemtiden, og ido da for længst var glemt. Der findes stadig et lille internationalt [ido-forbund](#), men det har ingen repræsentanter i Luxembourg, Belgien eller Danmark.

Skismaet var en alvorlig rystelse for esperantosamfundet, men i det lange løb var det en fordel at få reformisterne skallet af. Det er ikke noget urealistisk skøn at de andre [plansprog](#) tilsammen samler mindre end én procent af esperantisternes antal. Det virkelig tankevækkende i denne forbindelse er at der næppe er nogen sprogteori der kan samle et lige så stort flertal af sprogforskere; især går der en vigtig skillelinje mellem dem der direkte eller indirekte bygger på [Ferdinand de Saussure](#), og dem der orienterer sig mod [Noam Chomsky](#). Med andre ord: Der er så godt som ingen tvivl om at esperanto er det internationale sprog, derimod er det temmelig usikkert hvad sprog i det hele taget er for noget. Set fra den vinkel har esperanto betydeligt mere prestige end lingvistik har.



Gustave Roys rapport til esperantokongressen: "Hvorledes Neutral-Moresnet blev til Amikejo"



Apropos sidespor, så gik der ét fra Belgisk-Moresnet til zinkminen. Sporet blev siden forlænget til Aachen langs landevejen og brugt til sporvognstrafik. Linjen er nu nedlagt.

Verdenskrigene og efterkrigstiden



Omslaget til nodearket med Huppermans fredsmarch

Men det var et sidespor. Tilbage i Amikejo fik reform-bacillen aldrig fat, men det gjorde 1. verdenskrig. Den var ekstra grusom for de blandede belgisk-tyske(-hollandsk-neutrale) familier i Kelmis. En af de unge mænd der blev kaldt til slagmarken af den belgiske hær, mens hans svoger måtte kæmpe på tysk side, var musikeren Willy Huppermann. Ved fronten komponerede han en fredsmarch han kaldte "Amikayo" til minde om sit tabte fædreland (fragmenter af den kan høres [her](#) og [her](#)). Mange år senere lavede Dany Huppermans – formodentlig en slægtning til Willy – en [ode til Kelmis](#) på den lokale dialekt

Tyskland tabte som bekendt krigen, og i 1919 tildelte Versailles-traktaten foreløbig Neutral-Moresnet til Belgien, sammen med de tyske kommuner [Eupen](#), [Skt. Vith](#) og [Malmédy](#). I 1920 blev der holdt folkeafstemning, men på grund af et voldsomt fransk pres var den hverken fri, lige eller hemmelig, så Belgien blev nærmest påtvunget de nye landområder. Bare seks år senere prøvede Belgien i hemmelighed at sælge dem tilbage til Tyskland, men den franske regering fik nys om det og forhindrede det. Tiden var nu også ved at løbe fra den form for indirekte slavehandel, hvor stater solgte mennesker sammen med land, sådan som det skete med [De dansk-vestindiske Øer](#) i 1917.

Fra starten var Belgien officielt fransksproget, dog med undervisning på nederlandsk i underskolen hvor det var børnenes modersmål. Dette blev betragtet som "sproglig frihed", idet borgerskabet forventede at enhver givet chancen naturligt ville foretrække at droppe sin flamske [patois](#) til fordel for standardfransk. Med tiden blev flamlændere imidlertid mere og mere bevidste om deres ligeværd og sproglige rettigheder, og nederlandsk udvidede langsomt, men sikkert sit domæne. Under 1. verdenskrig prøvede man at gøre nederlandsk til undervisningssproget på [universitetet i Gent](#), og i 1930 lykkedes det. Samme år dannedes [Flandra Esperanto-Ligo](#), og siden da har esperanto-initiativet i Belgien især ligget på den flamske side.

Under begge verdenskrige havde tyskerne et vist held med at spille på modsætningen mellem flamsk og fransk, og i de urolige 1930'ere begyndte visse flamlændere at agitere for et selvstændigt Flandern. Omvendt blev de fleste tysktalende belgiere efterhånden forsonet med at være belgiere, især da Hitler kom til magten, og efter 2. verdenskrig skulle Vesttyskland ikke have noget klinket med grænserne til NATO-partnerne. For at gøre [en lang historie](#) kort, så er der i dag defineret et [tysktalende belgisk sprogfællesskab](#) på linje med det fransk- og nederlandsktalende. Den kommunale hjemmeside [kelmis.be](#) er derfor som en helt naturlig ting på tysk, selv om kommunen er en del af den fransktalende provins Liège (der hedder *Luik* på nederlandsk og *Lüttich* på tysk). De tysktalende udgør 0,73% af Belgiens befolkning.

Glemsel og genopdagelse

Efter 1. verdenskrig var det som om alle helst ville glemme historien om Neutral-Moresnet. Området var jo meget lille, så det er måske ikke så mærkeligt at det er svært at finde kilder fra den tid uden for Belgien. Men historien er heller ikke nævnt med et ord i de to store opslagsværker på esperanto, [Enciklopedio de Esperanto](#) fra 1935 og [Esperanto en perspektivo](#) fra 1973, selv om esperanto blev ved med "at ligge i luften" i Kelmis. Derfor støder man på en del misforståelser og unøjagtigheder når man undersøger emnet på nettet. Den mest hårrejsende påstand jeg er stødt på, er at Neutral-Moresnet aldrig har eksisteret – andet end som en korttegners bevidste fejl, for at beskytte sin copyright!

Den 13. september 1998 opretter hollænderen Cees Damen imidlertid hjemmesiden www.moresnet.nl, og snart er det som om interessen eksploderer. Han er muligvis inspireret af "den ultimative dokumentar" om "det glemte land Moresnet" som hollandsk fjernsyn en gang sendte. Nogen har for nylig lagt den ud på Youtube i fem dele, som kan ses her:

I september 2003 sender den tyske regionalradio [Südwestrundfunk](#) en feature hvor Alfred Bertha og andre Kelmis-boere fortæller historien om Amikejo. I december 2004 følges det op på den landsdækkende [Deutschlandradio](#), der bruger historikeren Herbert Ruland til at sætte Berthas fortælling ind i en større sammenhæng. I december 2006 graver en artikel i [Die Zeit](#) nye aspekter frem, og i september 2007 får Mathieu Schrymecker, den nuværende lokale UEA-konsul, lov til at anbefale Kelmis i [Spiegel-tys](#) rejsetips-serie km42. I maj 2008 er [Deutschlandradio](#) igen på banen med en særdeles grundig feature, hvor Herbert Mayer og Detlev Blanke får lejlighed til at uddybe esperanto-vinklen. Hollænderen Peter Bouhuijs har lavet en fin lille 12-minutters [google-video](#) med undertekster på esperanto. [Arika Okrent](#) har Moresnet-historien med i sin nye bog, og ... nogen har selvfølgelig oprettet en [facebook-gruppe](#) med navnet "We want the return of the ministate of Moresnet !!!". Moresnet er også et skoleeksempel på et emne som et almindeligt konversationsleksikon ville udelade, men som det er oplagt at lave en artikel om i [Wikipedia](#).

Neutral-Moresnet blev i sin samtid ofte sammenlignet med Chicago på grund af den lovløshed der rådede, men i betragtning af beboernes fredsommelighed og afslappede livsstil er det nok mere rammende at sammenligne den med fristaden Christiania. På den hollandske mildt satiriske blog [Ministeriet for afgjorte sager](#) er det da også foreslået at oprette Ny-Neutral-Moresnet som pilotprojekt, bl.a. for legalisering af cannabis. Men det ville jo nok strande på at Neutral-Moresnets juridiske stilling var endnu mere prekær end Christianias er i dag.

Esperanto i det offentlige rum

Vore dages esperantister er godt klar over at de må arbejde med betydeligt længere tidshorisonter end et halvt år, hvis deres anstrengelser skal give mening. En verdenskongres eller et af de andre store esperantomøder kan kun sætte sit præg på en by så længe det varer, men sine steder er esperanto ved at erobre en permanent plads i det offentlige rum. Det er oplagt i den polske by [Białystok](#), hvor L.L. Zamenhof, ophavsmanden til esperanto, blev født i 1859. Men lige så bemærkelsesværdig er [Herzberg am Harz](#), en by med 14.000 indbyggere der ligger lige midt i Tyskland, 90 km syd for Hannover.

Den 11. juli 2006 vedtog byrådet i Herzberg enstemmigt at give bynavnet den officielle tilføjelse "[die Esperanto-Stadt](#)". Det var et resultat af at byens stationsforstander Joachim Gießner (1913-2003) havde været meget aktiv formand for både det tyske og det internationale [esperantoforbund for jernbanearbejdere](#). DSB og andre jernbaneselskaber har tidligere haft tegnforklaringer på esperanto i deres køreplaner, men det er mindre relevant i dag, hvor køreplaner mere og mere læses på nettet. Herzberg indeholder bl.a. et esperanto-uddannelsescentrum, en mængde tosprogede skilte på tysk og esperanto, esperanto-undervisning i folkeskolen og et udbygget esperanto-baseret samarbejde med den polske venskabsby Góra. Men den historie må I have til gode til en anden gang.



Et af de første tosprogede skilte i Herzberg

Jens Stengaard Larsen

Læs også:

1. [Esperanto Kulturfestival i Helsingør](#) Den internationale kulturfestival "Kultura Esperanto Festivalo" præsenterer original esperantokultur og finder i år sted her i Danmark. Festivalen foregår d. 7 juli 2009 til d. 12. juli 2009 i Helsingør....
2. [Esperantobyen Herzberg](#) Tosproget skiltning i Herzberg am Harz: Tysk og esperanto (Foto: [www.ic-herzberg.de](#)) Jeg bliver gerne spurgt om esperanto virkelig tales og bruges i hverdagen, til fest og fagligt. Mit svar er...
3. [Internettets betydning for esperanto](#) Esperantos flag siden 1903 Internettet fik sit gennembrud med Tim Berners-Lees bidrag sidst i 1980-erne, som førte til oprettelsen af [www](#). For at kunne se, hvad internettets sejrsgang betyder for...
4. [Esperanto ved jernbanerne i 100 år](#) Skaberen af esperanto, L.L. Zamenhof (1859-1917), fejres i dag, 15. december, på sin 150 års fødselsdag. (Foto: Wikimedia) I sommeren 1909 blev der arrangeret international esperantokongres i Barcelona. Blandt deltagerne...

Tagget med: [Amikejo](#), [Belgien](#), [Danmark](#), [esperanto](#), [Frankrig](#), [Holland](#), [Holsten](#), [ministat](#), [Napoleon](#), [Nederlandene](#), [Norge](#), [Plansprog](#), [Tyskland](#), [Zamenhof](#)

7 kommentarer

Betty Chatterjee



24. februar 2010 • 21:38

Jens, det er en rigtig fin og interessant artikel.

Svar



Gunnar Gällmo

25. februar 2010 • 02:16

Intressant att Die Zeit nämmer ett brev från Sverige och en herr Simon Skøld – med danskt ø! Ett misstag av Die Zeit, eller hade herr Skøld tagit sig över Öresund?

Svar



Jacob Nordfalk

25. februar 2010 • 09:13

Dankon, estas tre interesa artikolo.

Ne forgesu anonci kial vi skribos artikolo pri Herzberg.

Kore, Jacob

Svar



Jens S. Larsen

25. februar 2010 • 09:24

Jeg gætter på at hr. Skøld ville overskride nationalgrænser mest muligt, så han brugte en så usvensk stavemåde af sit navn som han kunne finde på. Der har formodentlig stået Skiöld på hans dåbsattest.

Svar



Börje Eriksson

6. marts 2010 • 22:45

En mycket intressant artikel!

Hjärtligt tack! Dankegon!

Svar



Jens S. Larsen

16. maj 2010 • 11:49

Endnu et link, denne gang til en tv-station i Sydtirol, der har specialiseret sig i mindretalsspørgsmål:

<http://www.minet-tv.com/videos/amikejo-ein-esperantostaat-im-herzen-europas-m19-33-1.html>

Svar



Jens S. Larsen

21. maj 2014 • 10:57

Den 18. maj i år blev der opført en opera i Rotterdam med Amikejo som tema. Se nærmere:

<https://www.operadagenrotterdam.nl/en/programme/events/amikejo#>

Svar

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.